Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds

Darba apstākļu konverģence un diverģence Eiropā: 1990.–2005. gadā

Kopsavilkums

Ievads

2005. gadā Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds (*Eurofound*) sāka ceturto Eiropas darba apstākļu apsekojumu (*EWCS*), kas aizsākās 1990. gadā. Piecpadsmit gadu laikā Eiropas Savienībā dažādos līmeņos ir notikušas ievērojamas pārmaiņas. Divpadsmit Eiropas Savienības valstīm, kas pastāvēja 1990. gadā, ir pievienojušās 15 jaunas valstis. Tādējādi 2005. gada *EWCS* ietver 27 ES dalībvalstis (ES27), kā arī Horvātiju, Turciju, Norvēģiju un Šveici. Tomēr attiecībā uz visu Eiropas ekonomikas, darba tirgus un darba apstākļu organizāciju ES ir notikušas arī strukturālas izmaiņas.

Tādēļ šajā periodā *EWCS* saturs ir būtiski paplašinājies. Šobrīd tajā ir iekļauts vairāk jautājumu un tas vairs nekoncentrējas tikai uz tradicionāli ergonomiskiem riskiem, bet arī uz virkni jautājumu, kas saistīti ar daudzdimensionālu pieeju darba apstākļiem un, vispārīgāk, darba dzīves kvalitāti. Šī ziņojuma galvenais mērķis ir divu jautājumu izpēte. Pirmkārt, tas, izmantojot dažādus *EWCS*, cenšas novērot radniecīgu konverģences un diverģences kustību esību laika gaitā attiecībā uz darba dzīves kvalitāti. Otrkārt, tas pēta, vai šajā periodā Eiropas valstīs ir vērojamas līdzīgas kustības.

Politikas konteksts

Strukturālas izmaiņas ES zināmā mērā atspoguļojas Eiropas un valstu politikas izstrādē, jo īpaši caur Eiropas nodarbinātības stratēģiju un Lisabonas stratēģiju. Tomēr daudzi neseni pētījumi attiecībā uz darba kvalitāti Eiropā atklāj nevienmērīgu attīstību, norādot to, ka, kaut gan ir novērojama uzlabošanās, piemēram, saistībā ar nelaimes gadījumiem darba vietās, citi darba kvalitātes rādītāji, piemēram, darba intensitāte vai apmācības iespēju pieejamība — nemaz nav uzlabojušies. Eiropas Komisija šo novērtējumu veica jau 2003. gada izpildes pārraudzības paziņojumā par darba kvalitāti, un pavisam nesen tas ir no jauna atkārtots stratēģiskajā ziņojumā par atjaunoto Lisabonas stratēģiju.

Šie pētījumi ir pamatoti uz dažādiem datu un rādītāju kopumiem, izmantojot vai nu vienīgi akadēmisku pieeju vai arī politikas virzītu pieeju, piemēram, konceptuālu struktūru un rādītājus, par kuriem panākta vienošanās Lākenes Eiropadomē 2001. gada decembrī. Būtiska nepilnība darba kvalitātes sistēmā Eiropā ir tā, ka trūkst jebkādu rādītāju, kas būtu saistīti ar darba apstākļiem. Šajā ziņojumā no darba kvalitātes perspektīvas ir pārskatītas darba apstākļu tendences dažādos *EWCS* pēdējo 15 gadu laikā.

Galvenie secinājumi

Darba un nodarbinātības kvalitātes izpēte atklāj trīs galvenās jomas: karjera un nodarbinātība, veselība un labklājība, prasmju attīstība un darba un privātās dzīves līdzsvarotība. Katrā no šīm jomām ir iekļauti apakštemati, kuri kopā aptver visus jautājumus, uz kuriem attiecas *EWCS* aptaujas lapas un Eiropas darba un sociālās politikas nozare kopumā. Izpētot šīs nozares, kā arī apmierinātību ar darbu kopumā, lai izvērtētu darba kvalitāti plašākā nozīmē, apsekojuma secinājumi atklāj Eiropā relatīvu diverģenci līdz ar 12 jaunu dalībvalstu pievienošanos 2004. un 2007. gadā. Līdz šim šajās valstīs caurmērā ir bijuši vājāki darba kvalitātes rādītāji, taču rezultāti arī apstiprina, ka tās aizvien samazina šīs atšķirības.

Veco dalībvalstu (ES15) vidū konverģences process, šķiet, nevirzās uz optimālo jeb augstāko rezultātu, bet gan uz vidējo rezultātu, jo, kaut arī ir uzlabojies darba kvalitātes nosacījumu izpildījums anglosakšu valstu grupā, Skandināvijas valstu grupā tas ir pasliktinājies. Tajā pat laikā kontinentālās jeb dienvidu grupas paliek samērā stabilas.

Valstu grupu un valstu iekšējo nevienādību var palielināt dažādi valsts politikas veidi un arī atšķirīgas ekonomiskās specializācijas. Pakalpojumu nozares attīstība, ko pavada rūpniecisko un lauksaimniecisko darbību samazināšanās, ir dažādi ietekmējusi virkni valstu, kas daļēji izskaidro nevienlīdzību starp valstīm un valstu grupām.

Valstu rezultāti, kas parādīti šajā ziņojumā, atklāj, ka katrā grupā ir novērojamas būtiskas atšķirības. Somija aizvien vairāk atšķiras no citām Skandināvijas valstīm, bet atšķirības starp Dāniju un Zviedriju mūsdienās ir daudz ievērojamākas nekā pirms 10 vai 15 gadiem. Kontinentālajā grupā Nīderlande un mazākā mērā arī Austrija arī atšķiras no pārējām grupas valstīm. Dienvidu grupā Spānija ir izvirzījusies tālāk par Itāliju nekā agrāk, savukārt Portugāle un jo īpaši Grieķija no pārējās grupas atšķiras daudz vairāk nekā 1990. gados.

Valstu līmenī negatīvās darba kvalitātes iezīmes, piemēram, veselības apdraudējumi, darbs brīvdienās un naktīs, aizvien samazinās gandrīz ikvienā valstī. Ir uzlabojušās strādnieku tiesības attiecībā uz konsultācijām un informāciju par riskiem. Tomēr citas negatīvas darba kvalitātes iezīmes, piemēram, darba vietas, kurās ir maz mācīšanās iespēju, maz apmācības iespēju, maiņu darbs vai nefiksēts darba grafiks, lielāka darba intensitāte un darba kavējumi veselības dēļ, pieaug gandrīz visās valstīs.

Īpašas bažas rada apmācības iespēju trūkums darbavietā. Lai gan mūžizglītībai ir īpaša nozīme Eiropas sarunās un politikā, neraugoties uz īpašām atklātām izglītības un mūžizglītības koordinēšanas metodēm, vēl ir jāpaveic daudz, lai sasniegtu 2000. gadā Lisabonā noteiktos mērķus.

Norādes politikas veidotājiem

- Lai kopumā uzlabotu darba apstākļus visās valstīs, vairāk uzmanības ir jāpievērš apmācībai un mūžizglītībai.
- Citi riska faktori un ar darbu saistītas situācijas, kam ir jāpievērš uzmanība ES27 valstīs, ir darba intensificēšana un darba kavējumu apjoma pieaugums.
- Padziļināta informācija par ekonomiskiem un sociāliem notikumiem jaunajās dalībvalstīs joprojām ir sadrumstalota un neizvērsta, tāpēc šajā jomā ir jāveic turpmāki pētījumi.
- Tā kā ES ir 27 dalībvalstis, ir grūti analizēt tendences katrā valstī atsevišķi, tāpēc noderīga alternatīva ir kopu veidošana (apkopojot dalībvalstis, pamatojoties uz līdzīgām iezīmēm). Tomēr kopu veidošana var neatklāt iekšējas atšķirības un var radīt nepareizu interpretāciju. Tādēļ ir svarīgi tajā pat laikā veikt arī atsevišķu valstu analīzi, ņemot vērā aizvien pieaugošās atšķirības esošajās kopās.

Turpmākā izpēte

- Ņemot vērā *Eurofound* misiju un resursus, piemēram, pārskatus, uzraudzības centrus un sekundārās izpētes finansēšanu, tam varētu būt nozīme sinerģijas veicināšanā un transversālas komisijas vai darba grupas izveidē kopu veidošanai.
- Valstu izlases apjomu palielināšana palīdzētu uzlabot nākamo *EWCS*, jo ļautu veikt, piemēram, padziļinātu analīzi nozaru un reģionālā līmenī.
- Valstu izlases pilnveidošana *EWCS* ir priekšnoteikums tam, lai labāk izmantotu *EWCS* politikas uzraudzības nolūkos, jo apsekojums ir pamatots uz elastīgu valsts veiktspējas kritēriju. .

Papildinformācija

Ziņojums par Darba apstākļu konverģenci un diverģenci Eiropā: 1990.–2005. gadā ir pieejams tīmekļa vietnē:
http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef08104.htm
Dati, ziņojumi un Eiropas darba apstākļu apsekojuma sekundārā analīze ir pieejami Eiropas darba apstākļu uzraudzības centra tīmekļa vietnē:
http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/

Sara Riso, sadarbības koordinatore
sri@eurofound.europa.eu